

Jelentés a M.T. Akadémia Könyvtárának 1951. évi működéséről.

A Könyvtár megújulásának kezdete: 1950. február.

A M.T. Akadémia Könyvtárában 1950. februárjában indult meg a munka átszervezése. A szinte halott intézményből ekkor kezdhetett csak élő, népünk gazdasági és kulturális fejlődésében aktívan ható tényező válni. Az 1950. évi első feladata a könyvtár munkájának népgazdaságunk és a magyar tudomány öt éves tervébe való beillesztése volt. Az elméleti alapok tisztázása során részleteikben is nyilvánvalókká lettek a Könyvtárat ezideig jellemző alapvető hiányosságok. Sürgős megszüntetésük, a munka elindításához elengedhetetlenül szükséges anyagi és szervezeti feltételek biztosítása és a könyvtári munka menetének kialakítása terén 1950. még csak a kezdeményezés éve lehetett - jelentősebb elért eredményeink 1951.-re esnek.

A könyvtár addigi alapvető hiányosságai:
1. helyhiány

1950-51. építkezési, berendezési munkálatai

1./Alapvető hiányosság volt a közel 80 esztendő óta fennálló helyhiány a gyűjtemények elhelyezése, szolgáló megfelelő helyiségek, kutatótermek, munkaszobák, raktárhelyiségek, túlszűkös, vagy teljes hiánya. Ide tartoznak a könyvtár berendezésének és felszerelésének súlyos fogyatékossága is. Az 1950-ben megindított és 1951-ben befejezett építkezési és berendezési munkálatok eredményeként: teljesen elkészült a Kézirattár, a Régi Magyar Könyvtár pándél-szobával kibővített, fűtéses négy helyiségének új berendezése, a Keleti Könyvtár kutatótermei, 5 új dolgozószoba, 1 modern, 22.000 f.m. anyagot magában foglaló raktár. 1951. első hónapjaiban a könyvtár egész területén befejezést nyert a központi fűtés, telefon, megfelelő villanyvilágítás befejezése. Ekkor gondoskodtunk író, szakszorosító gépekről és szükséges munkaeszközökről.

2. A tervszerű gyarapítás hiánya

A gyarapítás megindítása.

2./A könyvtárban több mint 30 éves tervszerű gyarapítás nem folyt. Ezen időszak óta megjelent tudományos művek, különösen a Szovjetunió és a népi demokráciák tudományos eredményei, teljességgel hiányoztak. 1950-ben megindítottuk és 1951-ben jelentékenyen fokoztuk a tervszerű gyarapítást. 1950-ben 19.639 db-ban, 1951-ben 49.344 darab a szaporulat. A vásárolt anyagnak 43.9 %-a szovjet anyag.

3. Gyűjtőkör

3./Könyvtárunknak fennállása óta tervszerűen meghatározott gyűjtőkör se volt. Az elmúlt évben mind 1./ az Akadémia jelen működési körét, mind 2./ történetileg kialakult gyűjteményeit figyelembe véve és más nagy magyar könyvtárak profiljával egybehangolva megállapítottuk a Könyvtár gyűjtési körének súlypontjait. E súlypontok:

ad 1./: marxizmus-leninizmus tud. irodalma;
külföldi akad. és társ. kiadványai;
tudománytörténet, főként: magyar tudománytörténet
az öt éves terv szempontjából fontos term. tudományi, -mgt. műszaki anyag;
magyar szépirodalom/különös tekintettel az ed. princeps-ek-

ad 2./: a magy. irod. és tud. szempontjából fontos kézitatos anyag;
rég magyar irodalom;
ősnymtatványok;
akadémiai muzeális anyag; Akadémia-történet, Széchenyi, Arany, Vörösmarty, Mikszáth, Ady-gyűjtemény; /;
orientaliztika;
mikrofilm-anyag.

könyvtártudomány

./.

4. A Kézirat-
tár tervsze-
rű gyarapi-
tása.

4./ A Kézirattár^{ban} fennállása óta soha tervszerű gyarapítás nem történt. 1951-ben rendkívül értékes anyaggal gyarapodtunk, így: a Lányi kottás-kodex-szel, a legrégibb magyarországi szlovák nyelvemlékek egyikével, Ady u.n. Mind-szentý levelesládájával, Petőfi, Kossuth, Arany, Kazinczy, Fazekas Mihály leveleivel. Összesen 8478 darabbal.

5. Restaurá-
lás, kötete-
s megin-
ditása.

5./ A régi könyvtár a rábizott anyagot nem konzerválta megfelelően, könyv-és folyóiratait nem kötötte, rongált, szakadozó, legértékesebb kézíratait sem restauráltatta. 1951-ben megkezdtük a veszélyeztetett anyag szakszerű restaurálását, kötetelését. Bacsányi, Bessenyei, Csokonai, Szuczor, Kazinczy, a Kisfaludyak, Kölcsey, Vörösmarty, Arany kézírataiból az elmúlt évben 138 kötetet sikerült a legkorszerűbb restaurálási eljárások alkalmazásával a további pusztulástól megóvni. Ezen felül még 29 kódexet, 868 kéziratot, összesen tehát 1035 kéziratot. Nyomtatvány -anyagunkból- különösen folyóiratokból- 2064 kötetet kötöttünk.-

6. Elavult
szakrendsze-
rek helyett :
decimális
szakozás.

6./ A Könyvtár elavult tudománytalan szakrendszere és szakkatalógusa kö-zel milliónyi kötet nyomtatványanyagunk használatát súlyosan megnehezítette. Az új anyag korszerű feldolgozása mellett megindítottuk régi anyagunk - az egységes szabványtervezet szerinti - új felvételét, és egyben a Szovjetunióban javított decimális rend szerinti szakozását is. A rekatalogizálás sorrendjét az anyagnak gyűjtőkörünk szempontjai alapján végeztük. Ezidő szerint 9 új katalógus készült: a betűrendes főcím-táron kívül a periodikák, sorozatok, az új be-szerzések és a különböző kézikönyvtárak betűrendes katalógusai, e mellett tel-jes szakcím-tár, földrajzi szakcím-tár és a periodikák szakcím-tára. Mind a régebbi, mind a legutóbb felvett anyag a kutatás számára hozzáférhető és raktár-csoportunk 10-20 percen belül az olvasó rendelkezésére tudja bocsátani.-

Új kataló-
gusok

7. Feldolgozat-
lan anyag
számbavéte-
le.

7./ Az Akadémia fennállása óta több olyan nagy iratgyűjtemény halmozódott fel, amely kellő rendezés híján a kutatás számára hozzáférhetetlen volt: a Kézirattári anyag egyrésze, a Kisfaludy Társaság irattára és magának az Akadé-miának több mint 100.000 iratot magában foglaló, tudománytörténetileg fontos, rendezetlen és szétszórt irattára. 1951-ben megindítottuk az idevágó anyag számbavételét, rendezését, feldolgozását. Az ak. iratok közül közel 30.000-t rendeztünk több mint 5.000-t naplóztunk/: Ez anyag közé keveredve került elő az első világháború miniszterelnökségi titkos jelentések egy része, Tisza István levele-zésével együtt.:/Rendeztük többek között a Kisfaludy Társ. teljes iratanyagát is/6958 db/

8. A régi szer-
vezetlenség-
gel szemben: 1950-, még inkább 1951-ben kiépítettük a Könyvtár belső szervezetét. Felállítottuk a belső szer-
vezet kiépí-
tése.

8./ A Könyvtárban 1950-ig a munka korszerű megszervezése ismeretlen volt. 1950-, még inkább 1951-ben kiépítettük a Könyvtár belső szervezetét. Felállítottuk a belső szer-
vezet kiépí-
tése. Külön Ké-
letti Könyvtárunkat. Az egyes osztályok munkarendjének szabályzatát/még nem végleges formában:/ elkészítettük. A könyvtári munka minden részlegében az előző évhez képest felemelt, új normákat, irányszámokat állapítottunk meg. Ezek más nagy könyvtáraink normáját, általában jelentékenyen meghaladják.- Táblázatos munkanaplóink, ill. teljesítmény-grafikonjaink, a heti előirányzattal, illetőleg teljesítést szembeállító jelentések bevezetése a munka fokozottabb ellenőrzé-sét segítette elő. A Könyvtár elhelyezésében, felszerelésében, állományában, il-
letőleg szervezetében mutatkozó hiányosságakon kívül a munkamenet eddig megszo-
kott formáin is lényeges változtatásokat tettünk.-

munkarend,
normák,

munkanap-
lók

Változtatások
a munkame-
netben

a naplózás,
címfelvé-
tel, raktá-
rozás terén

a./Nyomtatvány-anyagunk feldolgozását rendjét mind a naplózás, mind a címfelvétel, mind a raktározás korábbi elavult módszereinek elvetésével alapvetően átszerveztük. A naplózásban áttértünk a modern kartotékos rendszerre, ugyanigy - szovjet példa nyomán és hazánkban elsőként - a periódikák címfelvételében a kartotékos feldolgozásra; a raktározás terén a nagyságszerinti numerus sorrendben való felállításra. E mellett a felsorolt munkacsoportok régebben egymástól elszigetelten folyó munkáját összehágtuk, fogaskerékszerűen kapcsoltuk egymásba: ezzel a könyv útja a beszerzéstől a használatig nagyról-napra nyomon követhető. Az új rend bármikor lehetővé teszi a leltározott anyag teljes és részletes statisztikájának áttekintését és ezzel mind az állami vagy on még gondosabb ellenőrzését, mind a gyűjtés fokozott tervszerűségét.

a külföldi
cserekap-
csolatok ki-
építésében.

b./ Új MM munkamenetet és új módszereket alkalmaztunk a külföld tudományos akadémiaival, illetőleg társulataikkal folytatott csere kiépítésével is. Aktív levelező tevékenységünk, az Acták hiányában cserebe kért más magyarországi anyag gyors beszerzése és továbbítása - általában: a régi akadémia ötletszerű passzív csere tevékenységével szemben a régi és új kapcsolatok céltudatos kiépítése jelentős eredményeket hozott. 1950-ben 480 külföldi tud. intézménytől 943 periodika, 1951-ben 1022 külföldi tud. intézménytől 1559 periodika érkezik rendszeresen. Ezen felül még 1208 önálló mű is befutott. Az egész anyag értéke már eddig megközelíti a 12.000 dollárt, bár mintegy 450-féle, az 1951. csereanyagához tartozó kiadvány beérkezése még csak ezután várható. Cserekapcsolataink még eredményesebben alakulhattak volna, ha a részünkről küldött Acták rendszeresen és késedelmes megjelenése nem hátráltatta volna munkánkat.

A használat
fejlesztése

c./A Könyvtár új ~~MM~~ célkitűzéseinek megfelelően elsősorban tudományos dolgozóink munkáját kívánja elősegíteni. - 1951-ben éppen ezért a régi olvasóterem látogatói közül sokakat más könyvtárakba irányítottunk. - 1951-ben nyomtatványanyagunkat: 33.570 kötettel: 14.094 kutató használta, köztük 1511 elsővonalbeli tudósunk. -

Kutatótermeink
forgalma

A Kézirat-tár, ill. a Keleti Könyvtár kutatótermeiben 411 akadémikus és 47 tanár és 685 kutató 1795 fasc. kéziratot, 91 kötet RMK. és 1451 kötet Keleti Könyvtár-i anyagot használt. /: Egy-egy fasciculumban 300-400 levél, irat is van. /: A más tud. intézményeknek kölcsönzött anyag mintegy 35.000 folddal. Összehasonlítva kutatótermeink használatát korábbi évtizedek használatával, az sokszorosan meghaladja nemcsak az egy, de sokszor a két-három esztendőét is.

Mikrofilm

A használat fejlesztésére, különösen a külföldi és vidéki kutatók munkájának elősegítésére, valamint nagyértékű anyagunk fokozottabb őrzésére megindítottuk az anyag mikrofilmre való felvételét is. Jelenleg legértékesebb kéziratos anyagunkról közel 45000 felvétel áll rendelkezésre; használatukhoz két elsőrangú olvasókészüléket szereztünk be és működtetünk. Beszerztük a közeljövőben, a helyhiány megszűnése után, megszervezendő mikrolaboratorium számára a legszükségesebb eszközöket is. -

A könyvtár
propagandá-
ja

A Könyvtár több ízben kérdést intézett az Akadémia tagjaihoz és kutatóintézetekhez / munkájukban szükséges külföldi könyvek beszerzése érdekében. / A be-

érkezett válaszok alapján 354 szovjet könyvet, 83 nyugati művet, 68 kötet szovjet, 19 kötet más külföldi folyóiratot és 41 mikrofénképezett munkát rendeltünk meg. /Legujabban megszerzett szovjet tudományos anyagunk ismeretét szolgálja "Szovjet beszerzéseink" I-X. füzet, egyenként mintegy 50 lapon, átlag 500 címfelvétellel. Megküldöttük továbbá szakosztályainknak a nyugati beszerzések kistáját is.

Evtizedes szünet után kiadtuk a Könyvtárba rendszeresen érkező folyóirat^{ok} jegyzékét is. Ez utóbbi oly anyagra hívja fel a kutató figyelmét, amely Magyarországon számos esetben és ily mennyiségben egyedül nálunk található: összesen 1925 féle időszak kiadványra. Folyóirattermünkben ez anyagból közvetlenül 1562 folyóirat áll az olvasók rendelkezésére - köztük 211 szovjet, 355 a népi demokráciákból való kiadvány. Kardex-rendszerű új nyilvántartásuk december végéig közel 1000 kiadványról készült el.

A használat fokozódását mutatják növekvő reference-szolgálat igénye is. A jövő útja külön tudományos tájékoztató osztály kiépítése.

++++

További változások szükségesei:

A Könyvtár nagyiramu fejlődését követve a felsorolt lényeges változásokat még másoknak is kell követniük.

1. a helyhiány megszüntetése

1./ A helyhiány gyökeres megszüntetése terén már a Könyvtár legszükségesebb helyiségeinek átépítéskor nyilvánvaló volt, hogy az e téren elért eredmények valójában csak kezdetek, a fejlődés igényeihez képest távolról sem elegendő. Az elkészült új tervek az e téren jelentkező problémákat teljesen megoldják.

2. a dolgozók létszámemelése

2./ A felsorolt munkák elvégzéséhez 1950-ben 29, 1951. végén, az Eötvös Könyvtár dolgozót nem számítva, 50 dolgozó állott rendelkezésre. Bár a létszámelés jelentékenynek látszik, dolgozóink száma, a többi nagy magyar könyvtárhoz és a gondozandó mennyiséghez képest még mindig aránytalanul csekély. ~~Nem~~ átszervezésben lévő és nem rekatalogizált könyvtárakban, pl. a Lenin-könyvtárban is egymillió kötet kezelésére legkevesebb 100 dolgozó esik, külön gyűjteményeink nagy anyaga pedig e számba nincs is belevéve.

Nagy hiányt jelent könyvtárunkban az ugynevezett ~~a. n.~~ könyvtári középkezelők, gépirók és hivatalsegédek aránytalanul csekély száma.

3. a beszerzések fedezetkeretének emelése

3./ Bár a rendelkezésünkre bocsátott összegek igen jelentékenyek voltak: 1950-ben 784.000, 1951-ben 1.227.500 Ft: / az Öt éves Terv eredményeivel együtt fokozódó, fontos nemzetgazdasági érdekek, másrészt a külföldi könyvtárak nagyarányú drágulása a Könyvtár beszerzéseire szolgáló költségvetési keret újabb növelését teszi szükségessé. - 1951. második felében a beszerzésekhez szükséges valutakeret a kelletnél kisebbnek bizonyult. A nyugati munkák árait pedig megnövelte az is, hogy az anyag a Könyvtár teljes Váll. közbeiktatásával - és ezzel 25 % felárral - és nem közvetlenül a Kultúra K.V.-tól jutott hozzánk.

4. szovjet beszerzéseink jobb ügymenete

4./ Szovjet beszerzéseink terén moszkvai megbízottunk működéséből kifolyólag mutatkoznak nehézségek, vásárlásai ~~önkényesek~~, sokszor természetlenek, ~~amennyagum~~ az új anyagot nem a M. ezsdinarodnaja segítségével *Könyvtár*

szerzi be és nem sürgős anyagot is a nagyondrága futárpostával küldi.

Tud.
célta-
mo-
gatás
terén

5. Részben személyzeti hiány, részben tudományos céltámogatás fedezet, keret hiány/okozta, hogy a Könyvtár nem indíthatta meg még anyagának tudományos ismertetését, feldolgozását, így: az Országos Kataszter számára kéziratunk, és nyomtatványaink, régi magyar nyomtatványaink, keleti anyagunk, stb. az anyag történeti és irodalmi, paleografiai összefüggéseit megvilágító tudományos ismertetését, az eddig fel nem ismert, vagy kiadatlan művek, iratok megfelelő közzétételét, illetőleg a gyűjtemény anyagából való publikációkat; az Akadémia Könyvtár történetének megőrzését, amely a hazai újkori könyvtártörténet egyik alapvető munkája lenne; régi magyar nyomda- és könyvtörténeti publikációkat, stb.

A felsorolt munkákhoz - úgy ahogy magához "könyvtártudományhoz", a nem önálló, de a Szovjetunióban is "tudománynak" elismert szaktudományhoz - nemcsak magas szakmai képzettség szükséges, de ugyanilyen oriento-^{ál}lisztikai, történeti, filológiai is. E tekintetben könyvtárunk helyzete kedvező. Dolgozóink 30 %-a szakmájában elismert, az Akadémia ötéves tervmunkájában résztvevő tudományos erő: /

Legköte-
lebbi ten-
nivalóink

Legkötelebbi tennivalóink:

a./ az épület átalakításával kapcsolatban az építkezés, berendezés, felszerelés irányítása, az idevágó tervek végrehajtása, új olvasó és folyóiratterem, központi katalógus-terem, új modern raktárhelyiségek, munkaszobák, kutatószobák, mikrolaboratórium, könyvkötészeti és restaurálási műhely berendezése, illetőleg szervezése.

b./ beszerzéseink terén az eddiginél még fokozottabb mértékben a fontos külföldi anyag biztosítása, szoros összhangban az Akadémia szakosztályainak tervmunkájával és segítségével;

a magánkézben és antikváriumokban lévő anyag felkutatása, hiányok megállapítása és megszerzése;

az Akadémia Kutatóintézeteinek könyvtáraival való szorosabb kiépítése.

/: A beszerzések összehangolása, központi katalógusok feleltetése: /

c./ a tudományos tájékoztató szolgálat fokozottabb kiterjesztése, ezekkel együtt a könyvtári dokumentáció megszervezése. /: Az O.D.K. megszűntetése óta önálló-sult szakmai dokumentációs intézetek egyedül helyes megszervezése: egy-egy anyagukhoz közelálló nagy könyvtárakhoz való kapcsolásuk lenne. /

d./ Kézirattárunk, Keleti Könyvtárunk és más gyűjteményeink anyagának korszerű, új feldolgozása. A kutatás számára való ismertetése; nyomtatott katalógusok előkészítése. Az értékes anyag fokozott mértékben való mikrofényképeztetése.

e./ A könyvtárközi kapcsolatok fokozottabb kiépítése és a fentjelzett tudományos program megvalósítása.